

HUDOBNÝ ŽIVOT 84

Ročník XVI.
3. XII. 1984
2,- Kčs

23

ZOMREL NÁRODNÝ UMELEC PROF. ALEXANDER MOYZES

Vláda Slovenskej socialistickej republiky, Ministerstvo kultúry SSR a Zväz slovenských skladateľov s hlbokým zármutkom oznamujú, že 20. novembra 1984 zomrel v Bratislave vo veku 78 rokov národný umelec prof. Alexander Moyzes.

Naše hudobné umenie a celá kultúra strácajú v Alexandrovi Moyzesovi jednu z najvýraznejších osobností.

Na rozlúčku s drahým profesorom

Po skúste ste sa mi prihovoriť slovami: „Všetko, čo ešte neviete, na hodinách skladby ‚vyglancujeme‘, aby sa nám to obom páčilo — no nielen nám, ale aj tým, čo to budú počúvať“. No začal som nešťastne. Pre vážne ochorenie som musel štúdium na pol roka prerušiť. Plne som si uvedomoval, čo znamená tak dlhý čas nechodiť na hodiny výučby hlavného predmetu. Po pol roku, keď som sa zase vrátil medzi spolužiakov, najmä na hodiny kompozície, nebolo mi veru najveselšie. Počas mojej absencie prebralo sa tak veľa novej látky a moji spolužiaci vypracovali toľko kompozičných príkladov, že som stratil smelosť a istotu a oprávnené som si kládol otázku, či to všetko doženiem, či má význam pokračovať v štúdiu.

A zase ste, pán profesor, našli slová, z ktorých som vycítil, že mi dávate nádej. Moje bojazlivé oči stretli sa s Vašími a spoznal som, že mi pomáhate prekonať zábrany a priehradu neistoty. Po Vašich slovách: „Ale, veď nebuďte taký slaboch a taký nerozhodný! Mladý človek musí predovšetkým chcieť, a potom všetko čo zameškal príde naspäť, ak v ňom, pravda, dačo je! Skúste a uvidíte, že dokážete s ostatnými spolužiakmi, ako dobrý vojak, držať krok“.

A spolu so spolužiakom Deziderom Karďošom pochodovali sme vpred, až k absolútoriu. Aj do ďalšieho života ste nás, Vy, pán profesor, viedli. Na základe Vášho odporúčania do Prahy k profesorovi Vítězslavovi Novákovi stalo sa to, že nás majster prijal za svojich žiakov bez skúšobného pohovoru. A potom sa schyľovalo ku krutej vojne a tá zhŕžala naše slnečné cesty a kropila ich krvou. Predohra Jánošíkovi chlapi, východoslovenské spevy Spievajú, hrajú, tancujú, v ktorých boli spodobené obrazy života ako v symfóniách Dmitrija Šostakoviča, za vojny príkladne smelý vzťah k Vášmu i nášmu učiteľovi profesorovi Vítězslavovi Novákovi — to všetko vytváralo silnú reťaz, ktorá nehrdzavela a vydržala. A keď národný umelec V. Novák vzdal hold oslobodenému životu Májovou symfóniou, Vy, pán profesor, ste svoju vieru v šťastnú budúcnosť národa vyjadrili

symfonicou predohrou Februárová a budovateľskou piesňou Znej pieseň víťazná.

Nový budovateľský život v slobodnej vlasti volal ale ľudia na nové posty. Aj Vy, pán profesor, ste sa pustili okrem komponovania do mnohých ďalších činností. Bolo potrebné vytvoriť mladým ľuďom v socialistickom budovaní dôstojné podmienky pre rast a potreby nového života aj v hudbe. Vysoká škola múzických umení i Slovenská filharmónia, SEUK a iné inštitúcie stali sa nositeľmi Vašich aj našich túžob. Vaše diela mali vysokú majstrovskú úroveň a tá sa prejavovala aj vo Vašej výučbe na VŠMU. Podľa Vašich učiteľských postojov budovala sa nielen kompozičná, ale aj majstrovská úroveň interpretačná, ktorá s Vašou pomocou rozvíjala v našom hudobnom živote najmä národný umelec prof. Václav Talich a po ňom jeho žiaci. Z Vašej umeleckosti a múdrosti bolo sa čomu učiť. Keď sa v našej hudobnej tvorbe zahniezdilo falošné novátorstvo, trpezlivo ste oponovali nevyhraneným názorom. Ale keď už išlo do tuhého, dokázali ste veci nazvať pravým menom. A svoje názory, svoju pravdu, ste vždy obhájiť vlastnou umeleckou tvorbou. Tak tomu bolo aj v 12. symfónii.

Hádám je údelom každého slovenského hudobného skladateľa, že sa na jeho osud vzťahuje múdre príslovie, ktoré mi pri jednej premiérovej príležitosti s rozmarnou dobrosrdečnosťou povedal riaditeľ školy Friso Kafenda: „Trp kozáče, budeš atamanom!“ Vtedy to počul aj môj profesor Alexander Moyzes. A keď som po premiérovom odznení spomínanej krásnej 12. symfónii išiel k svojmu profesorovi, národnému umelcovi prof. Alexandrovi Moyzesovi vysloviť úprimný obdiv, pospel som mu po gratulácii aj túto, nám, známú vetu. Pousmial sa a malí sme obaja v očiach srdečnú radosť z múdrosti tohto kozáckeho príslovčia. U umelcov je to už tak, že sa v ich živote a tvorbe tento zákon pravdy neúprosne opakuje a preveruje. Vieme totiž, že pravá radosť sa rodí len z prekonaného utrpenia. Vďaka je to tak, pán profesor!

Za mnohé životné múdrosti vo chvíli rozlúčky Vám ďakujem
Váš Andrej Očenáš.

Snímka: I. Grossmann

Aký blízky je ten čas, pán profesor, čo som Vás prvý raz v živote videl. Zapisal sa mi natrvalo do pamäti. Ako to vtedy bolo? Na Hudobnej a dramatickej akadémii stáli sme viacerí mladíci na chodbe a čakali na chvíľu, kedy začnú odborné prijímacie skúšky do kompozičnej triedy. Mladý ste boli a idúc okolo nás, prihovoriť ste sa nám, usmíati, a tak milo, že som po tomto stretnutí stratil všetok strach z prijímacích skúšky. Mal som ju robiť pred Vami a pred komisiou, v ktorej bol aj riaditeľ školy, dôstojný, ale svojou prítomnosťou známy Friso Kafenda.

Je to zaujímavé, čo dokáže urobiť milá a prístupná povaha človeka vo chvíli, keď u toho druhého je všetko napäté, keď má, ako sa hovorí, malú dušičku. A my tam, stojaci, sme ju všetci takúto mali. Budeme či nebudeme prijatí do Vašej kompozičnej triedy? Tento ľudský zážitok spred viac ako päťdesiatich rokov uvedomoval som si vždy vtedy, keď som v živote sám skúšal iných. A bol to Váš príklad, ktorý som sa snažil vždy mať pred očami, keď mi pripadla úloha skúšajúceho učiteľa. Nikdy nezabudnem na Váš uznanlivý a povzbudzujúci pohľad.

Neopakovateľný zjav

Odchod národného umelca Alexandra Moyzesa budeme aj napriek tomu, že sa dožil krásneho a zrelého veku 78 rokov, živo pociťovať ako neprítomnosť a stratu niečoho, na čo sme si najmä v posledných rokoch jeho života zvykli ako prirodzenú a každodennú súčasť života tejto kultúry. Veď ešte donedávna sme ho mohli stretnúť na najrôznejších podujatiach — od plenárnych zasadnutí Zväzu skladateľov až po koncerty z tvorby najmladších autorov, poslucháčov kompozície na VŠMU. Takmer sa nestalo, aby chýbal na niektorom koncerte Týždňa novej slovenskej tvorby, alebo na premiérah diel svojich kolegov — skladateľov v Slovenskej filharmónii či inde. Ešte ho máme v živej pamäti, ako rozprával na televíznej obrazovke tým svojim typickým „málovravným“ spôsobom pospolitému divákovi o tom, akú hudbu má rád: hudbu, v ktorej je poriadok, ale nie vykonštruovanosť alebo schematicnosť, striedmosť, ale nie nuda, melodický nápad, najmä ak je technicky kvalitne spracovaný a umelecky rozvinutý, jasnosť a pádnosť výpovede, ktorá človeka oslovuje aj keď nie je práve novátorská. Takto formuloval pred očami celej našej verejnosti a v celej prostote svoje umelecké krédo.

Ak si pripomenieme spôsob, akým A. Moyzes v 30. rokoch vstúpil ako mladý absolvent Majstrovskej školy V. Nováka do slovenskej kultúry, uvedomíme si, že ide v každom smere o kreatívny čin. Píše kritiku, v ktorých brojí proti diletantizmu v kompozičnej praxi a anachronickému a „hermetickému“ chápaniu jej slovenskosti, čo vo vtedajšej situácii na Slovensku znamenalo ozajstné obrazoborectvo. V Umeleckej besede slovenskej, i celou svojou publicisticko-organizačnou aktivitou zápasí o presadenie hudobného umenia na úroveň ostatných, spoločensky vtedy už akceptovaných umeleckých oblastí. V spoločenskom povedomí zakladá tradíciu sebavedomia slovenského skladateľa ako autora — a to zároveň autora tak progresívneho a novátorského, ktorý priam vyburcuje verejnú mienku a ktorého diela aj kritika prijíma s obavami, či nejde o „luxusné experimentova-

nie“. Toto sa neskôr stane jedným z najčastejšie citovaných príkladov inovačných vývojových tendencií slovenskej hudby.

No A. Moyzes sa dokáže stať príkladom i pre to, že slovenský skladateľ bude musieť svoje novátorské potreby korigovať podľa potrieb, povahy a nárokov národného etnika a pod vplyvom spoločenskej praxe. Tá istá kritika napíše, že v Adagiu svojej 1. symfónie našiel skladateľ pravú cestu pre slovenskú hudbu v spojení svetovosti a slovenskosti. Jeho prvé zrelé opusy rozhodnú o tom, že táto syntéza bude mať charakteristické znaky východoeurópskych národných kompozičných škôl: čerpanie z folklórneho materiálu, sociálne zafarbenie, akcent na spontaneitu hudobnej výpovede. Ale už od počiatku zaznamenáva kritika aj kompozičnú technickú hutnosť a zovretosť, uprednostňovanie tvorby pred nereflektovaným nadšením, dôkladnosť spracovania, ktoré neraz rozhoráčenú slovenskú citovosť drží skôr na uzde. Konzekventnosť v uplatňovaní pre slovenskú tvorbu dodnes tak prepotrebnej dávky „špekulatívneho“ profesionalizmu sa potom stala známou nielen v jeho vlastnej tvorbe, ale aj pri výučbe kompozície a vytvorila tak potrebné pevné základy rozvoja modernej slovenskej hudby.

Ojedinelý protagonistizmus A. Moyzesa a zakladateľská úloha pri vstupe do slovenskej hudobnej kultúry poznačili rozhodujúcim spôsobom jeho ďalší skladateľský vývoj. Autor, ktorý napísal „vzorové“ diela modernej slovenskej hudby vo viacerých fašizovaných hudobných druhoch a vytvoril v celej kompozičnej a ideovo-tematickej šírke špecifickú orientáciu na ľudovú a národnú tradíciu, nemohol neskôr zásadne zmeniť svoju štýlovú tvorivú pozíciu bez toho, aby tento svoj zakladateľský čin neskompromitoval. Preto Moyzesovo skladateľské dielo košatelo ďalej v smeroch, ktoré vytýčil sebe i slovenskej hudbe už na samom začiatku. Autor prvej slovenskej symfónie má na svojom konte 12 symfónií, a posledná patrí k tomu najlepšiemu, čo vôbec napísal. Po sociálne vypätej Baladickéj kantáte sa v neskorších rokoch budú vždy znova objavovať symfonické a vokálno-symfonické diela späté s aktuálnou spoločenskou programovosťou (Februárová, Hudba žene) alebo s ob-

racaním sa k pamiatkam z národnej a kultúrnej tradície (Musica Istropolitana, Partita na počť Majstra Pavla). Východiskovú pozíciu si A. Moyzes podržal i v intímne ladennej komornej tvorbe (Dychové kvinteto, Sonatina pre flautu a gitaru a ďalšie), ktorej vzor vytvoril najmä svojou Poetickou suitou. Nedávno premiérový program SEUK-u Spievaj že si, spievaj oživil jeho Veselica na Detve a Pieseň od Zvolena a potvrdil opäť trvácnosť kompozičnej kvality i v dobrom prístupe k štylizovanému folklóru, ktorý sa práve aj jeho zásluhou zapísal do formovania nového národného a kultúrneho povedomia v 50. rokoch a dokázal sa aj v ňom stať žijúcim klasikom.

Od 30. rokov po súčasnosť sa štýlová orientácia a kryštalizácia slovenskej hudby niekoľkokrát modifikovala, prešla vlnami inovácií i syntéz. Moyzesove skladby sa po celý ten čas — napriek svojmu zreteľne klasicizujúcemu zameraniu — celkom prirodzene začleňovali do hudobnej praxe, prešli všetkými jej peripetiami bez toho, aby ju boli nejakým spôsobom brzdiť v jej smerovaní — a kupodivu sa v nej ani nikdy nepociťovali ako anachronické. Podobne neodradilo dnes už niekoľko generácií žiakov A. Moyzesa od umeleckého hľadania to, že ich učiteľ počas viac ako päťdesiatročnej pedagogickej činnosti zotrval pri „klasických“ zásadách kompozičnej výučby ako neraz aj tvrdo presadzovaného zvládnutia kompozično-technického majstrovstva a do vysokého veku bol známy ako rovnako rigoróznym a svedomitým pedagógom.

Ak sa pýtame na dôvod tohto zvláštneho javu, nachádzame odpoveď práve v tom, že A. Moyzes si dokázal konzekventne udržať svoju východiskovú funkciu a pozíciu zakladateľského vzoru v slovenskej hudobnej kultúre, čo bezprostredne súviselo s jeho sústavnou skladateľskou, pedagogickou i osobnou prítomnosťou a zangažovanosťou za jej základné otázky. Tak sa mu podarilo vstúpiť tejto kultúre, ktorá má v prudkom dynamizme svojho mladého vývoja sklon rýchle zabúdať, doslova každodennú potrebu kontinuity, ktorej bol živým príkladom. V tomto predstavuje osobnosť národného umelca Alexandra Moyzesa v slovenskej hudobnej kultúre neopakovateľný zjav.

Nada Hrčková

